

MODERN MEASURES TO REDUCE AN UNEMPLOYMENT

Lamara Beridze
Professor of GTU

RESUME

Creating new jobs and improving employment is a complex problem. It is conditioned by objective and subjective factors. The following circumstances, which are causally related, are noteworthy among the objective preconditions: Transforming the economic system into a market economy system; establishment of a system based on labor market principles (with the natural level of unemployment); the disproportion between the existing workforce structure and the aggregate demand structure of the economy; the problem of so-called “mono cities”; atrophic sectoral and regional structure of the economy.

Subjective factors include: low level of functioning of the institutional system, including weak state regulation of labor relations; Ineffective state employment policy; Lack of preventive measures to reduce the number of unemployed, as well as the lack of an effective mechanism of state control in the field of labor relations in the regions; Inadequate financial support for employment promotion programs at regional and local government levels. Effective level of employment in regions cannot be achieved without the functioning of employment services that would implement employment programs and related activities.

The main ways of solving employment problems in the region we foresee: regulation of the job system development; regulation of demand on job placement; development of professional training and retraining system; Seasonal employment of women and youngsters; organization of public works.

Keywords: Unemployment, employment, labor market, labor force, migration.

საკვანძო სიტყვები: უმუშევრობა, დასაქმება, შრომის ბაზარი, სამუშაო ძალა, მიგრაცია

* * * *

ჩვენს სინამდვილეში, ხელისუფლების მიერ მიღებული უამრავი სტრატეგიული და პროგრამული დოკუმენტის მიუხედავად, კვლავ მწვავე გამოწვევად რჩება პრობლემები მოსახლეობის დასაქმების, მიგრაციის, დემოგრაფიული ბალანსის, მდგრადი

ეკონომიკური განვითარებისა და სოციალური უზუნველყოფის სფეროებში.

ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა და დასაქმების გაუმჯობესება კომპლექსური პრობლემაა. იგი ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორებით არის განპირობებული.

ობიექტურ წანამძღვრებს შორის აღსანიშნავია მიზეზ-შედეგობრივად ურთიერთდაკავშირებული შემდეგი გარემოებები:

➤ ცენტრალიზებულად მართვადი ეკონომიკური სისტემის საბაზრო ეკონომიკურ სისტემად გარდაქმნის მიმდინარე პროცესის შედეგად, ლიკვიდირებულ იქნა არაკონკურენტუნარიან საწარმოთა მნიშვნელოვანი ნაწილი;

➤ „საყოველთაო დასაქმების“ დოქტრინის უარყოფის შედეგად ფორმალური ანუ მოჩვენებითი დასაქმების სისტემის ნაცვლად მიმდინარეობს რაციონალური, შრომის ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული სისტემის (უმუშევრობის ბუნებრივი დონით) დამკვიდრების პროცესი. ამან გაზარდა სტრუქტურული უმუშევრობა და გაამწვავა დისპროპორცია არსებული სამუშაო ძალის სტრუქტურასა და ეკონომიკის ერთობლივი მოთხოვნის სტრუქტურას შორის;

➤ წარმოიშვა ეგრეთწოდებული „მონო ქალაქების“ პრობლემა. საქართველოში გვაქვს დასახლებები (ქალაქები: რუსთავი, ზესტაფონი, ჭიათურა, ტყიბული და სხვა), რომელთა ფორმირება, განვითარება და მოსახლეობის ცხოვრების დონე ერთი-ორი საწარმოს ფუნქციონირებაზე დამოკიდებული. ტრადიციული საწარმო-ეკონომიკური კავშირების მოშლის შედეგად, აღნიშნულმა სამრეწველო ცენტრებმა მნიშვნელოვანწილად დაკარგეს საგარეო-სავაჭრო ფუნქცია და წარმოიშვა მძიმე სოციალური შედეგები (მასობრივი უმუშევრობა, ცხოვრების დონის მკვეთრად დაცემა, მიგრაცია და სხვა);

➤ ეკონომიკის ატროფირებული სექტორული და რეგიონული სტრუქტურა. ეგრეთწოდებული ცალმხრივი სპეციალიზაციის მქონე რეგიონები (კახეთი – ყურძენი; სამეგრელო, გურია – ჩაი და სხვა სუბტროპიკული კულტურები; შიდა ქართლი – ხილბოსტნეული და ა.შ.). განსაკუთრებით რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ მაღალმთიანი დასახლებები (ძირითადად მეცხოველეობის სპეციალიზაციით), რომლებიც გამოირჩევიან მცირე და მწირი სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებით, რთული რელიეფით, მკაცრი ბუნებრივ-კლიმატური პირობებით.

სუბიექტურ ფაქტორებს შორის აღსანიშნავია:

➤ ინსტიტუციური სისტემის ფუნქციონირების დაბალი დონე, მათ შორის, შრომითი ურთიერთობების სუსტი სახელმწიფო რეგულირება;

➤ დასაქმების არაეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკა;

➤ უმუშევართა რაოდენობის შემცირების პრევენციული ღონისძიებების, აგრეთვე, რეგიონებში შრომითი ურთიერთობების სფეროში სახელმწიფო კონტროლის ქმედითი მექანიზმის ნაკლებობა;

➤ რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეებზე დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების არასათანადო ფინანსური უზრუნველყოფა.

ბოლო წლებში დასაქმების მაჩვენებლების რამდენადმე გაუმჯობესების მიუხედავად, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყანაში არ არსებობს დასაქმების ეფექტიანი სახელმწიფო პოლიტიკა. მოსახლეობის დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტა შეუძლებელია თვისებრივად ახალი ინსტრუმენტების შემუშავების გარეშე შრომითი კანონმდებლობის სრულყოფისა და მიგრაციული პოლიტიკის სფეროში.

დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკა უნდა დაეფუძნოს შემდეგ პრინციპებს:

- ღირსეული ხელფასით და მაღალი კვალიფიკაციით უზრუნველყოფილი სამუშაო ადგილების შექმნა;

- მოქნილი შრომითი კანონმდებლობისა და მაღალი დისციპლინის დამკვიდრება;

- სამუშაოს მაძიებელ პირთა სწავლება, გადამზადება და კვალიფიკაციის ამაღლება;

- სამუშაო ადგილების აქტიურად შერჩევა და რაციონალური განაწილება;

- ახალი სამუშაო ადგილების, მათ შორის დროებითი დასაქმების და საზოგადოებრივ სამუშაოთა დაფინანსება;

- ახალი სამუშაო ადგილების ორგანიზაცია თვითდასაქმების სისტემის განვითარების მეშვეობით;

- სამენარმოე საქმიანობისა და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობა.

რეგიონებში მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების პროცესისადმი თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების შემუშავების დროს გადასაწყვეტია შემდეგი ამოცანები:

- რეგიონებში შრომის ბაზრისა და მოსახლეობის დასაქმების მდგომარეობის შესწავლა;

- რეგიონში მოსახლეობის დასაქმების ეფექტიანობის შეფასების მაჩვენებლების განსაზღვრა, არაფორმალური დასაქმების და მისი რეგიონული თავისებურებების გამოკვლევა;

- რეგიონში მოსახლეობის დასაქმების სისტემის მართვის ორგანიზაციულ-ეკონომიკური მექანიზმების გამოვლენა და შეფასება;

- რეგიონში მოსახლეობის დასაქმების სისტემის

მართვის მექანიზმების სრულყოფის ძირითადი მიმართულებების შემუშავება.

რეგიონებში დასაქმების ეფექტიანი დონის მიღწევა შეუძლებელია დასაქმების სამსახურების ფუნქციონირების გარეშე. ისინი განახორციელებენ დასაქმების პროგრამებს და შესაბამის ღონისძიებებს, უზრუნველყოფენ რეგიონის მოსახლეობის პროდუქტიულად დასაქმებას. სწორედ, თითოეული მაცხოვრებლის "თვითკმაყოფილების ფაქტორი" დასაქმების გარემოს მიმართ, წარმოადგენს რეგიონში დასაქმების დონის დამახასიათებელ მაჩვენებელს.

"თვითკმაყოფილების ფაქტორის" თვისებრივ კრიტერიუმებს წარმოადგენენ: შრომის მოტივაციის დონე; ღირსეული ხელფასი; ჯანმრთელობის მდგომარეობა; შრომის დაცვა; კვალიფიკაციის ამაღლება.

მოსახლეობის დასაქმების პრობლემების კვლევის განხორციელების დროს მნიშვნელოვანია "არაფორმალური დასაქმების" საკითხების ანალიზი. სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არსებობს ზუსტი განმარტება არაფორმალური სექტორის შესახებ. არაფორმალური დასაქმება განისაზღვრება, როგორც არარეგისტრირებული (ანუ ზეპირი შეთანხმების საფუძველზე) დასაქმება. კონტრაქტის არარსებობა განასხვავებს არაფორმალურ დასაქმებას ჩრდილოვანისაგან, რომლის დროსაც ზეპირი მოლაპარაკებები შრომის პირობებსა და ანაზღაურებაზე ყალიბდება მოქმედი შრომითი ხელშეკრულების გვერდის ავლით.

არაფორმალურად დასაქმებულთა რაოდენობის განსაზღვრის მიზნით, დამატებით გათვალისწინებულ უნდა იქნას ფორმალურ სექტორში არარეგისტრირებული დასაქმებულები.

დიდი მნიშვნელობა აქვს შრომის ბაზარზე მიმდინარე ძვრების პროგნოზირებას, რათა დროულად მოხდეს რეაგირება მასობრივი უმუშევრობის გამომწვევი სტრუქტურული, სამეცნიერო-ტექნიკური და რეგიონული პოლიტიკის შედეგებზე.

დასაქმების სახელმწიფო რეგულირება მოიცავს:

- ეკონომიკური მეთოდები (შელავათიანი და ბეგვრა და დაკრედიტება, მენარმეთა მასტიმულირებელი საბიუჯეტო პოლიტიკა შეინარჩუნონ და შექმნან სამუშაო ადგილები, განახორციელონ კადრების პროფესიული სწავლება და სხვა);

- ორგანიზაციული მეთოდები (დასაქმებისა და შრომითი მოწყობის სამსახურების შექმნა, შრომის ბაზრის მომსახურე ინფორმაციული სისტემების, პროფორიენტაციის, კადრების მომზადებისა და გადამზადების სახელმწიფო სისტემების ჩამოყალიბება და სხვა);

- ადმინისტრაციულ-საკანონმდებლო მეთოდები (შრომითი ხელშეკრულებების დადების წესის, სამუშაო დროის ხანგრძლივობის, ზეგანაკვეთურ სამუშაოთა რეგლამენტირება, მენარმეთათვის სავალდებულო ანარიცხების შემოღება დასაქმების

ეროვნულ ფონდში, შრომითი ცხოვრების პერიოდის რეგულირება და სხვა).

შრომის ბაზარზე სახელმწიფოს ზემოქმედების ღონისძიებებს შორის განარჩევენ ირიბი და პირდაპირი ზემოქმედების ზომებს. პირდაპირი ზემოქმედების ზომები ხორციელდება სახელმწიფო პროგრამების რეალიზაციის გზით, რომელნიც მიმართულნი არიან შრომის ბაზრის ცალკეულ სპეციფიკურ სეგმენტებზე. მათ აქვთ შერჩევითი მიმართულება და ზემოქმედებენ ძირითადად შრომის მიწოდების დინამიკაზე. ირიბი ზემოქმედების ზომები მიმართულნი არიან მენარმეობის პირობების შენარჩუნებაზე ან შეცვლაზე და გულისხმობენ ზემოქმედების მაკროეკონომიკური ბერკეტების გამოყენებას.

რეგიონში დასაქმების პრობლემების გადაწყვეტის ძირითად გზებად გვესახება: სამუშაო ადგილების სისტემის განვითარების რეგულირება; სამუშაო ადგილებზე მოთხოვნის რეგულირება; კადრების პროფესიული მომზადებისა და გადამზადების სისტემის განვითარება.

სახელმწიფო რეგულირების მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა ბიუჯეტის სახსრებით განხორციელებული საინვესტიციო პროექტების ექსპერტიზა, დასაქმებაზე ზემოქმედების კრიტერიუმის მიხედვით. ამასთან დაკავშირებით, აუცილებელია გამოყენებული იქნას დამსაქმებელთა ეკონომიკური სტიმულირების მექანიზმები.

ეკონომიკის სტრუქტურული ტრანსფორმაციის დროს დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს იმ ღონისძიებებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ მეორად დასაქმებას, ქალების და ახალგაზრდების სეზონურ დასაქმებას, მოზარდთა პროფესიული ორიენტაციის სისტემის განვითარებას, ახალგაზრდებისა და ქალთა მენარმეობისა და დასაქმების მხარდაჭერას, დევნილთა და იძულებით გადაადგილებულთა შრომით მოწყობას.

უმუშევრობის პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი გზაა საზოგადოებრივი სამუშაოები. მიღებულ უნდა იქნას საზოგადოებრივ სამუშაოთა სახელმწიფო პროგრამა. ცნობილია, რომ საზოგადოებრივ სამუშაოთა ფართოდ გავრცელებამ მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი აშშ-ის ეკონომიკის კრიზისიდან გამოყვანასა და უმუშევართა არმიის შემცირებას დიდი დეპრესიის წლებში.

რეგიონში დასაქმებულთა რაოდენობის ზრდის უზრუნველსაყოფად უმაღლესი და პროფესიული სასწავლებლების სასწავლო პროგრამები უნდა შეესაბამებოდეს ადგილობრივი შრომის ბაზრის მოთხოვნებს. მნიშვნელოვანია, რომ პერიოდულად ჩატარდეს კვლევა, რათა გაანალიზდეს შრომის ბაზარზე არსებული მოთხოვნა და მიწოდება. კვლევის შედეგებს გამოიყენებენ როგორც ადგილობრივი საგანმანათლებლო დაწესებულებები, ასევე, თვითმმართველობის ორგანოები სხვადასხვა მუნიციპა-

ლური პროგრამების დაგეგმვის დროს.

საყურადღებოა საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის წინადადებები მთიან და დეპრესიულ რეგიონებში მოსახლეობის მიგრაციის შეჩერებისა და დასახლებების რეაბილიტაციის მიზნით, კერძოდ:

- პირველ რიგში, უნდა ვეცადოთ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობა დაბრუნდეს და თუ ამას ვერ მივაღწევთ, პირობები უნდა შეიქმნას, თუნდაც მათი ნახევარწლიანი მომთაბარე ცხოვრებისათვის, ანუ მიტოვებულ ადგილებში ნაწილობრივი დაბრუნებისათვის;

- კარგი იქნება, თუ დავასახლებთ (წინასწარი მომზადების შემდეგ) მშობლების მზრუნველობა-მოკლებულ 18 და მეტი წლის ახალგაზრდებს;

- შეიძლება ვიფიქროთ იმ ოჯახებზეც, რომლებმაც გაჭირვების გამო დაკარგეს სახლ-კარი და ღვთის ანაბარად დარჩნენ;

- ასევე სასურველია, მთის დაუსახლებელ ტერიტორიებზე მოეწყოს მიმაგრების ადგილები, რომ შედარებით მსუბუქი დანაშაულის მქონე ადამიანებმა მოიხადონ სასჯელი და თავისი შრომით წვლილი შეიტანონ მხარის აღორძინებაში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ლ. ბერიძე, „მოსახლეობის დასაქმების სისტემის სრულყოფისათვის“. ჟ. „ეკონომისტი“, NN1, თბილისი, 2015, გვ. 25-36.

2. ლ. ბერიძე, მ. ჭიპაშვილი. „შრომის ბაზარი საქართველოში - განვითარების პრობლემები და სახელმწიფო რეგულირების აუცილებლობა“. აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის 110-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის - „ეროვნული ეკონომიკების მდგრადი განვითარების აქტუალური პრობლემები“ (10-11 ივლისი) - მასალების კრებული. 2015. გვ. 116-120.

3. ლ. ბერიძე, მოსახლეობის დასაქმების რეგულირების რეგიონული ასპექტები. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის - „ეკონომიკისა და ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების აქტუალური პრობლემები“- მასალების კრებული. 27-28 ივნისი. თსუ, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. 2014. გვ. 406-409

4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მასალები მოსახლეობისა და დასაქმების სფეროში, 2010-2018 წწ.

5. The economic development of e region is the basis of self-government. Interntional Conference “Local and Regional Development in Europe – Contemporary Challenges”. COUNCIL OF EUROPE, GTZ, MRDI, July 8-9, Batumi, 2010

6. Буторин А. М. Основные направления регулирования занятости. М., 2012.